

Figueres: una història contemporània

UNED Figueres. 30h. Segon quadrimestre.

Gerard Pujadas Serra

Primera sessió:

Antecedents històrics

En la primera sessió situarem els alumnes dins d'una continuïtat històrica que parteix del final de l'Edat Mitjana, i la unió dinàstica dels Reis Catòlics (1469) amb un breu preàmbul de la posició que ha tingut la vila de Figueres, fins a l'inici de la contemporaneïtat.

Segona sessió:

El segle XVIII

Entendrem les transformacions demogràfiques, polítiques, culturals i socials del segle XVIII, i també l'absolutisme borbònic, la Il·lustració, amb figuerencs com Romà Rossell, o el naixement de l'Estat-Nació modern. Ho farem a través d'una òptica local, però universal. Veurem els inicis de la transformació urbana, la construcció del Castell de Sant Ferran i la consegüent geopolítica, la revolució industrial i l'aparició d'una nova classe social: els menestrals.

Tercera sessió:

La Guerra Gran i les seves conseqüències. (1793-1808)

El conflicte bèl·lic entre Espanya i França escenifica el paper que juguen les idees de la Revolució Francesa en el trencament amb l'Antic Règim. La Guerra Gran té com a escenari principal l'Empordà i el Rosselló; com a punt culminant, la Batalla del Roure i la capitulació del Castell de Sant Ferran. És en aquest moment que comencen a cristal·litzar les primeres tendències liberals republicanes i una disputa de l'esperit patriòtic, que té connotacions que explorarem. Figueres no és una excepció, en tot plegat. Un cop acabi la guerra, podrem veure els canvis que s'han originat en el si de la societat i de la política.

Quarta sessió:

La Guerra del Francès, la invasió napoleònica, la Rovirada, altres fets i personatges. (1808-1823)

La Guerra del Francès suposarà una acceleració de tots els problemes que està vivint l'Europa de principis del segle XIX. La crisi de l'Antic Règim toparà amb una guerra d'abast europeu i Figueres, la Rovirada, les Corts de Cadis, els afrancesats (Tomàs Puig), la Catalunya independent, els liberals, la Junta Superior de Catalunya, Narcís Gay, Vilabertran o els republicans incipients que comencen a treure el cap entre els corregiments, deixaran entreveure el pòsit que planava sota la monarquia hispànica.

Cinquena sessió:

El trienni liberal, els Cent Mil fills de Sant Lluís, la repressió monàrquica. (1823-1833)

En aquesta cinquena sessió veurem els poders i contrapoders que s'han establert després de la Guerra del Francès (1808-1814); un cop el món napoleònic ha caigut i la monarquia borbònica queda restaurada. La societat i la política estan canviant i els liberals van prefigurant una idea de ciutadà i de nació que haurà de bregar contra la repressió borbònica. La Guerra dels Malcontents, les reivindicacions dels catalans i l'auge de la premsa escrita, l'apogeu de Figueres com el "bressol de la democràcia" i el republicanisme, fagociten, però, una nova cultura, amb lligams i ressonàncies nacionals i històriques. Alhora, dirigits per Antoni Lasauca, els figuerencs cobreixen la Rambla de Figueres per cop.

Sisena sessió:

La primera carlinada i el republicanisme. (1833-1840)

El conflicte dinàstic que s'obre després de la mort de Ferran VII provoca una guerra civil a Espanya. Aquesta guerra té una lectura especial a Catalunya. Per una banda, els carlins catalans encara pensen en restituir els furs d'abans del Decret de Nova Planta i propulsar una estabilització de l'Antic Règim. Els liberals i els republicans, en canvi, poble menut inclòs, volen trencar amb el passat i divergir pel que fa el camí que han de seguir. En la consolidació de la Milícia Nacional, els republicans més avançats veuran una forma de penetrar en la política i empènyer els liberals més moderats. L'anticlericalisme agafa forma per motius poc explicats. La lluita localista, amb figures com Abdó Terrades, esdevé importantíssima a l'hora de defensar el territori contra l'exèrcit carlí i organitzar el poble. Si l'assassinat del general Bassa, la crema de convents o de la fàbrica Bonaplata són els principals fets a Barcelona, a Figueres també en tenim uns quants d'importants.

Setena sessió:

Revoltes, bullangues, pamflets i himnes. (1840-1854)

Els socialistes utòpics, els republicans, els liberals radicals o els comunistes estan connectats amb les transformacions revolucionàries que exploten el 1848 a Europa. No obstant, a Catalunya les revoltes han tingut eferescència a principi dels anys quaranta, sobretot durant la Jamància i l'època d'Espartero. Està naixent una classe obrera important i el romanticisme impregna la mentalitat de l'època. La burgesia és puixant. A Figueres, el pes històric de les petites indústries, com les adoberies, afavoreix nous sectors socials que vincularan les idees més avançades amb la revolució industrial; voldran jugar un paper actiu en la política, mentre, en el món més rural el poder de l'església s'està esmicolant i provoca canvis profunds en l'economia i la demografia. Icarisians com Narcís Monturiol evidencien que hi ha un món diferent que creix malgrat els bombardejos, la censura i les persecucions.

Vuitena sessió:

La inestabilitat del règim, el bienni progressista i la cultura republicana. (1854-1868)

Després d'anys d'inestabilitat política, de constitucions amunt i avall, la violència amb la qual els avenços i les contrarevolucions s'han anat contraposant ha generat una cultura republicana nova. La xarxa de casinos, ateneus, revistes, diaris, propaganda, o la creació del primer institut de l'Estat espanyol, es desenvolupa de bracet de la societat industrial i comercial. Personatges com Pep Ventura o Josep Roca fan un pas decisiu cap a la modernitat. El protestantisme i la maçoneria tenen una base social prou forta per influir en la opinió pública. La segona carlinada o guerra dels Matiners ha passat de llarg, en parlarem, i comença a preparar-se el camí per a la declaració de la Primera República Espanyola.

Novena sessió:

El sexenni democràtic, els figuerencs de la Primera República i la darrera carlinada (1868-1876)

Les darreres evolucions del segle XIX, abans de la Restauració Borbònica, van tenir un pes marcadament català. La contribució dels figuerencs durant el breu període de la Primera República Espanyola no s'entén sense els esdeveniments que hem anat travessant al llarg d'aquest segle. La disputa entre federals i carlins per la llibertat de Catalunya es fa palesa en dos moments durant el sexenni: en la voluntat de declarar l'Estat Català i en la restauració simbòlica de la Diputació General de Catalunya. Joan Tutau, Joan Matas o Pi i Sunyer apareixen com a figuerencs destacats del moment.

Desena sessió:

La restauració borbònica i l'hegemonia del republicanisme federal català (1877-1901)

L'arribada del ferrocarril suposarà un revulsiu per Figueres. La restauració borbònica, però ha fet pacificar la política. Tanmateix, el republicanisme federals català és hegemònic i la seva activitat incessant. Són anys de recomposició. El federalisme català es centrarà en el combat municipal, en posar les bases per tancar un segle ple de revoltes, aixecaments i pronunciaments militars. A Figueres apareixen els primers diaris i societats que recullen l'esperit de la Renaixença, que havia tingut una importància popular immensa des d'Abdó Terrades i que ara mostrarà tot una societat civil satírica, burlesca, però refinada.

Onzena sessió:

Figueres, la modernitat i el ciutadà ideal (1901-1909). PART I

Durant les dues sessions següents tractarem d'exposar les cristal·litzacions que al tombant de segle van dur a terme la societat figuerenca i Catalunya. El fracàs de la Primer República ha marcat a tota una generació i el desastre de 1898 espanyol posa en dubte la Restauració. Durant aquests anys madura i fructifica tota una generació moderna i actualitzada; que mai va deixar de banda els referents del segle anterior i que farà una excel·lent contribució en moltíssims camps de la cultura. Personatges com Puig Pujades o Pous i Pagès començaran a fer les seves primeres aportacions.

Onzena sessió:

Figueres, la modernitat i el ciutadà ideal (1909-1923). PART II

Segurament aquests anys siguin uns altres dels més importants de la història de Figueres. Les idees cíviques, d'un model modern de ciutat i de ciutadà han calat profundament en la vida pública. Els cafès són la representació d'un dinamisme cultural i social connectat amb Europa. Figueres vol exercir un paper cabdal en la modernització del país i la seva idea de ciutat i de força es veurà representada en figures com Salvador Dalí, pare i fill, Jaume Miravittles, Marià Pujulà,... L'ideal de ciutat i ciutadà que cou transforma Figueres en un centre urbà de primera. L'urbanisme agafa un paper central en la millora de la vida material i espiritual de Figueres.

Dotzena sessió:

La dictadura de Primo de Rivera i les lluites clandestines. (1923-1930)

L'ambient de la dictadura de Primo de Rivera duu els figuerencs a recloure's o buscar sortides diferents. La suspensió de la Mancomunitat suposa una derrota de les aspiracions de la darrera dècada. La Mancomunitat de l'Empordà també ha fracassat, però alguns figuerencs, no voldran un camí resilient i tancat. Faran oposició directe a la dictadura, com és el cas de Martí Vilanova. També parlarem de personatges com Rafel Ramis o Josep Pallach

Tretzena sessió:

La República i Figueres (1931-1936)

L'adveniment de la República, primer Catalana i després Espanyola, genera noves expectatives i un panorama polític nou creixent i, de bones a primeres, eufòric. Les associacions culturals, el paper de la dona en la política pública i l'arrel republicana figuerenca bullen. Veurem quins són els moments més destacats dels personatges figuerencs que consoliden una mitologia al voltant de la ciutat i del caràcter empordanès i local, com Fages de Climent. Ens fixarem en les seves biografies per comprendre quines van ser les deferències que van dur el país al desastre.

Catorzena sessió:

La Gernika Catalana (1936-1939)

Durant la sessió de la Guernika Catalana farem un repàs dels principals episodis de la Guerra Civil a Figueres, el paper que juga a les acaballes de la guerra, els bombardejos que rep, com es veu afectada la ciutat davant els fets de maig, quins moviments podem esbrinar-hi, els refugis, el fatídic desenllaç final i l'entrada de les tropes franquistes a la Rambla.

Epíleg:

La resistència contra el franquisme i el turisme.

Com viu Figueres l'ocupació militar franquista? Com es reestructura una societat de tendència republicana, liberal i catalanista després d'una guerra, preludi de la IIGM? Quin paper juga l'església, els jutges, els militars en la depuració de responsabilitats i l'aixafament d'una cultura tan arrelada i viva. Qui queda a Figueres, després de l'exili? Com es manté la idea d'una Figueres culta, rica, tolerant i republicana al llarg dels primers anys del franquisme? Què significa la Revista Canigó i com vira, de sobte, la capital amb l'arribada del turisme

durant els anys 60? Les preguntes que cal respondre per pensar com va veure's afectada Figueres són moltes, però cal entendre que la resistència va ser enorme, i que va continuar viva i endavant malgrat les circumstàncies.

Epíleg II:

La transició i un repàs fins a l'actualitat.

Per acabar intentarem fer una síntesi de com Figueres ha perdut el pes específic que tenia, la seva vida dinàmica i quins són els principals reptes que encara. Per fer-ho, haurem de fer una genealogia de la construcció del règim del 78 i les afectacions que va comportar per a la ciutat. També veurem quina gestió van fer els governs postfranquistes davant dels canvis socials i polítics que s'esdevenien. Estirarem aquest fil fins a l'actualitat, i veurem què necessita Figueres per tornar a viure una època daurada.